

OKUPĀCIJAS MŪZEJA MISIJA – ATCERĒTIES, PIEMINĒT, ATGĀDINĀT

**Gunāra Nāgela referāts DV
Adelaides namā 12.3.2016.g.**

Latvijā netrūkst ne lielāki, ne mazāki muzeji; nav grūti atrast piemiņas vietas gan vēsturiskiem notikumiem, gan rakstniekiem, gan dažnedažādām slavenībām un māksliniekiem. Rīgā vien tūrists sava atvaļinājuma pāris nedēļas var pavadīt, staigājot tikai pa muzejiem un piemiņas vietām. Viens no jaunākajiem, bet nozīmīgākajiem muzejiem, kura apmeklēšanai laiks jāatrod katra tūrista maršrutā, ir 1993. gadā dibinātais Okupācijas muzejs Strēlnieku laukumā, blakus nesen restaurētajam Melngalvju namam; uzsveru, tieši Vecrīgā, kas visbiežāk ir tūristu mērķis. Vieta ir nozīmīga – par to būs vēl vēlāk.

Okupācijas muzejs ir nozīmīgs ar to, ka tā ir vienīgā vieta visā pasaulē, kura liecina par latviešu tautas un zemes skarbo likteni 1941.g.- 1991.g., divu naidīgu okupāciju, Padomju Savienības un nacistiskās Vācijas, spaidos. Muzeja darbinieki aktīvi strādā, lai izglītotu gan Latvijas iedzīvotājus, gan viesus no citām zemēm par diviem totalitāriem režīmiem, kuri centās iznīcināt latviešu tautu un pārņemt Latvijas zemi. Muzeju ir apmeklē-

juši citu zemju karaļi un karalienes, prezidenti, vēstnieki un ģenerāļi, un tie ir tikai maza daļa no tiem 100 000 līdz 110 000 apmeklētājiem, kas katru gadu sper kāju pāri OM sliksnim. Gada laikā 7000 skolēnus apgaismo par viņu neseno senču likteni, kad skolas no visas Latvijas organizē ekskursijas uz OM. Arī Lielbritānijas karaliene Elizabete Otrā un pat Vīzentāla centra Jeruzalemes nodaļas vadītājs Efraims Zurofs ir apmeklējuši šo vietu.

Muzeja vēsturnieki aktīvi pēta vēsturi, raksta grāmatas, gatavo filmas, rīko ceļojošās izstādes un skolotāju seminārus, tā pildot savu misiju: Atcerēties, Pieminēt, Atgādināt. Muzeja krājumā ir 55 000 priekšmeti, kurus, protams, ne visus uzreiz var parādīt. Brīvajā Latvijā izaugusi vesela paaudze, kura okupācijas gadus nepiedzīvoja un neatceras, un kuriem ir grūti ticēt, ka viņu vectēviem un vecmāmiņām klājas tik grūti. Turklāt vēl šodien, pastāvīga propaganda no Krievijas cenšas tautu pārliecināt, ka nekāda okupācija nav notikusi, jo krievu tanki "izglāba" Latviju no fašisma, un tādēļ latvieši pilnīgi lūdzās, lai Latviju pievieno Padomju Savienībai. Šādus melus

izplata gan Latvijā, gan ārpus tās, ceļot Latvijai neslavu.

Muzeja telpas Strēlnieku laukumā jau sen kļuvušas par šauru, un arhitekta Gunāra Birkerta dāvātais paplašināšanas plāns "Nākotnes Nams" pavērtu muzejam jaunas iespējas. Neviens Laikraksta lasītājam nebūs svešas par šo plānu sāpīgi samilzušās pretrunas un strīdi, kuriem viens pretinieku piedāvātais atrisinājums būtu pārcelt OM pilnīgi vai daļēji uz bijušo Čekas centru, Stūra māju, Brīvības un Stabu ielu stūrī. Problēma: tur neapgrozās tūristi, jo tas nav Vecrīgā. Ir arī citi iebildumi pret Stūra māju, ne mazākais tas, ka tur ir sliktā aura, un pat latvieši tai vietai iet apkārt ar likumu. Muzejs ir viens kopums, tādēļ tam jābūt vienā vietā, ne divās, jo nav taču ērti dzīvot divās vietās, par saistītiem izdevumiem nemaz nerunājot. Turklāt, muzejs nav sēru un vaimanu stāsts; Stūra māja ir.

OM nelabvēļi ir Rīgas arhitektu biedrība, kuriem ir liela ietekme Rīgas Būvvaldē. Nākotnes Nama projektu atbalsta Valsts prezidents, Rīgas mērs, Saeimas priekšsēdētāja, ministru prezidente, Kultūras un Ārlietu ministrijas, taču, kā

Kādreizējais Zedelgemas nometnes iemītnieks, adelaidietis Artūrs Berķis ar OM direktoru Dr. Gunāru Nāgeli. Foto: Pēteris Strazds.

izrādās, pat tik augstiem kungiem nav nekāda teikšana, jo Rīgas pilsētas arhitekta ietekmē, Būvvalde piebūvei atļauju nedod. Jau vairākas reizes OM valde piedzīvojuši vilšanos, jo licies, ka tūliņ jau būs atļauja rokā, taču beidzamā mirklī tā tiek noliegta. Nolieguma iemesli nekad nav bijuši un vēl šodien nav pārliecināti.

OM direktors Dr. Gunārs Nāgels saistošā referātā Adelaides Daugavas Vanagu namā pastāstīja par OM darbību, izklāstīdams ar iecerēto projektu

saistītās problēmas un nepatīkšanas. Beigās publika iesaistījās ar apsveikumiem, jautājumiem un ieteikumiem.

Pēc starpbrīža, Dr. Nāgels parādīja OM gatavoto filmu "Zedelgema" par kara gūstekņu nometni Beļģijā, kurā 1945. gadā dibināja Daugavas Vanagu organizāciju. Lielā aizkustinājumā, filmu noskatījās kādreizējais nometnes iemītnieks, adelaidietis Artūrs Berķis. Diska kopiju varēja arī iegādāties.

Gunta Rudzītis

Latviešu leģionāri nebija kara noziedznieki

"Latvijas Avīzes" lasītājs, 89 gadus vecais leģionārs Visvaldis Lauriņš lūdza publicēt Gusta Ķikusta radio interviju ar Gunti Kalmi: "Esmu bijušais Latviešu leģiona 15. divīzijas karavīrs. Teoloģijas doktora Gunta Kalmes skaidrojums par latviešu leģionu bija tik objektīvs, paties un izsmelošs, kādu es līdz šim ne no viena runātāja nebiju dzirdējis. Tas pilnībā izteica patiesu latviešu leģiona būtību, virzību, esamību. Es kā bijušais leģionārs izsaku dr. Kalmem ļoti lielu pateicību. Tas būtu ļoti labs skaidrojums visai latviešu tautai, kā arī mūsu sabiedrotajiem Eiropā."

Atsaucoties uz mūsu lasītāja lūgumu, publicējam šo interviju ar Gunti Kalmi – mācītāju, teoloģijas doktoru, vairāku publikāciju par leģionāriem autoru (Kalme G. Latviešu leģionāru (1943 – 1945) cīņu gaitas kaujas piemēros. "Latvijas Vēsture". 2006). Jāpiebilst, ka šī versija ir pašā intervējamā pārlasīta un papildināta ar vairākiem vēstures faktiem, ko intervijas laikā radio nav paguvus izteikt.

Gusts Ķikusts: Kāpēc tieši 16. martā pieminam leģionārus?

Guntis Kalme: 16. marts ir vienīgā diena Latviešu leģiona vēsturē, kad 15. un 19. latviešu divīzijas, (15. divīzijas 32. kājnieku pulka I bataljona un 19. divīzijas 43. kājnieku pulka III bataljons un 44. kājnieku pulka II bataljons) cīnījās kopā latviešu virsnieka virspulkveža Artura Silgaila vadībā par augstieni 93,4 pie Veļikajas upes. Tāpēc Daugavas vanagi šo datumu 1952.g. izvirzīja kā svinamu dienu (zīmīgi, ne Leģiona dibināšanas dienu!). Augstieni ieņēma (18. marts) un noturēja pret pretuzbrukumiem. Tas bija viens no leģiona kaujas prasmes paraugiem. Frontālajā uzbrukumā ir visvairāk upuru, bet šajā kaujā to bija pavisam maz. Tas bija labi plānots, sagatavots un īstenots. (Sīkāk: Kalme, G. Latviešu leģionāru (1943–1945) cīņu gaitas kaujas piemēros. Latvijas Vēsture. 2006, Nr. 1.)

G.Ķ.: Leģions – brīvprātīgi vai piespiedu kārtā?

G.Ķ.: Pirmkārt un vienmēr – nedrīkst aizmirst notikušā mērogus un spēku attiecības. Mēs šo karu nesākām! Mēs (un daudzas citas tautas) bijām cietušie – četros gados trīs okupācijas! Šajā karā Vācija un PSRS, īstenie agresori, 22 mēnešus bija aktīvi militārie sabiedrotie, un bija tādi politiski un ekonomiski kopš 1922.g. Rapallo līguma. No 1927.g. Vācija attīstīja PSRS smago rūpniecību, tā savukārt ļāva savā zemē Vācijai būvēt tankus (Kazaņa), apmācīt lidotājus, būvēt lidmašīnas (Lipeckā), ražot kaujas ķīmiskās vielas Tomkā. (Sk. J. Djakovs, T. Bušujeva, Fašistiskais PSRS Sarkanā Armija un Reichsvērs. Slepenā sadarbība 1922 - 1933. Nezināmie dokumenti (M: Sovetskaja Rossija, 1992), krievu val., A. Širokorads, Teitoņu Zobens un Krievu Bruņas. Krievu -Vācu Militārā Sadarbība (M: Veče, 2003), krievu val.)

Mūsu pretošanās iespējas kaut vienam no agresoriem bija niecīgas. PSRS kara sākumā vienai pašai bija 28 600 tanku –

vairāk kā visām citām pasaules valstīm kopā! Hitlers un Staļins – abi bija intensīvi gatavojušies karam. Tas vienmēr jāņem vērā, kad runājam par Latvijas vietu šajā karā. Hitlers 1943.g. 10. februārī izdeva pavēli formēt Latviešu brīvprātīgo SS leģionu. Lai arī cik prasmīgi vācieši cīnījās Austrumu frontē (vidējā zaudējumu attiecība 1 vācu: 10,1 padomju karavīrs), taču zaudējumi bija pietiekoši, lai mainītu sākotnējo uzstādījumu, ka tikai vācietis drīkst nest ieroci. (Pa kara gadiem kritušo proporcijas: 1941. – 18,1:1(!); 1942. – 13,7:1; 1943. – 10,4:1; 1944. – 5,8:1; 1945. – 4,6:1. Ja pierēķina vācu sabiedroto zaudējumu, tad attiecība ir 8,2:1. Civiliedzīvotāju zaudējumu attiecība 8,5:1. Dati: Boriss Sokolovs, Otrā pasaules kara noslēpumi. – M.: Veče, 2000. – 252., 249., krievu val.)

Par "brīvprātīgo" leģionu nosauca, lai piešķirtu legitimitāti, jo Hāgas 1907.g. konvencija liedz iesaukt okupētas zemes iedzīvotājus okupētājvalsts karaspēkā. Pirms leģiona bija po-

licijas bataljoni, kuros tiešām neliels skaits sākumā iestājas brīvprātīgi, kam Baigais gads bija īpaši pāri nodarījis. Pēc tam brīvprātība ātri apsīka, jo 1943.g. bija skaidrs, ka vācieši neuzvarēs. Leģionā Latvijas iedzīvotāji tika mobilizēti. Par neierašanos iesaukšanas punktā – Salaspils, bet dezertierus nošāva. Mobilizēto skaits ir ap 164 100 (no tiem 7 krievu bataljoni, – 7671 karavīrs).

("pastāvēja arī citas vienības – jāšanas un braukšanas skola Žagaros (270 cilvēki), rezerves vienība Kundziņsalā (358 cilvēki), bet tūkstoš vīru liela krievu vienība pat bijusi iesaistīta ebreju ieslodzīto apsardzē Dundagas jūras nometnē." U. Neiburgs, Latvijas krievi Hitlera pusē, http://vip.latnet.lv/lpra/lkr_hitl_pusee.htm)

Skaitlis (un tāpat – pāridarījums) mūsu nācijai ir ļoti liels. Kāpēc latvieši, kas tika iesaukti, tomēr cīnījās drosmīgi?

Lai Sarkanā armija neatgrieztos Latvijā un neatkārtotos (Turpinājums 3. lpp.)